

Yasin Yayla, Nesib Pepić, Enver Ujkanović. *Osmanska dokumenta Orientalne zbirke Arhiva „Ras“ u Novom Pazaru,*

Novi Pazar, 2018, 291 str.

Reviewer: Sedad Bešlija

Na prostoru Balkana u posljednjih nekoliko godina intenziviran je rad na objavljivanju prvorazredne arhivske građe osmanske provenijencije. To je svakako značajan proces koji će pomoći u objektivnijem sagledavanju osmanske prošlosti u danas nezavisnim državama koje su nastale u postosmanskom razdoblju. Teško je zamisliti pisanje relevantne historije iz vremena Osmanske države bez korištenja građe osmanske provenijencije. Svjedoci smo da su historiografije u današnjim balkanskim državama često pribjegavale pisanju i interpretaciji tog dijela naše zajedničke prošlosti bez konsultovanja osmanskih arhiva, što je uveliko imalo za posljedicu monoperspektivan, često i tendenciozan, pristup historiji osmanskog razdoblja. S obzirom na to da su mnoge teme iz tog vremena aktuelne i danas, takav pristup prošlosti značio je i „kontaminaciju“ u širem društvenom smislu.

Među institucijama koje su odlučile stručnoj i široj javnosti prezentovati i približiti

Assist. Prof. University of Sarajevo, sedadbeslija@gmail.com

0000-6240-8376

© Association of Education and Thought Fettah Efendi
DOI: <http://doi.org/10.51331/B002>
Journal of Balkan Studies, 2021
balkanjournal.org

svoje arhivske fondove nalazi se i Istorijski arhiv „Ras“ u Novom Pazaru. Dio dokumenta Orijentalne zbirke navedenog arhiva publikovan je 2018. godine u Novom Pazaru. Predgovor i uvodne riječi potpisuju dr. Yasin Yayla, profesor na Fakultetu za prirodne i društvene nauke Univerziteta u Kirklareliju i dr. Enver Ujkanović, naučni saradnik Istorijaskog arhiva „Ras“ Novi Pazar.

Prvi dio knjige započinje radom pod nazivom: „Deosmanizacija Balkana i muhadžirska pribježišta u Sandžaku (1878–1912)“, autora dr. Safeta Bandžovića, naučnog savjetnika u Institutu za historiju Univerziteta u Sarajevu. Bandžović rad započinje historiografskim opservacijama o počecima nacionalnog pitanja u Evropi u kontekstu sve slabije pozicije Osmanske države, zapisujući da je „princip nacionalnosti izmijenio 1830–1878. godine političku kartu Evrope“, a da je „militarizam u njoj od 1870. godine postao nova politička i društvena paradigma“. Nadalje se fokusira na migracije koje su mijenjale demografsku sliku Balkana i bile posljedica formiranja nacionalnih država, jer je princip nacionalnosti shvaćen kao „recept za nasilje“. Tako on iznosi podatke o masovnim progonima muslimana s Balkana u rusko-osmanskom ratu 1877. godine te o posljedicama Berlinskog kongresa na stanje u balkanskim zemljama. Do 1878. godine u međunarodnom pravu nije bilo odredbe o zaštiti muslimanske manjine u od Osmanlija „oslobođenom području“. Autor nadalje tematizira pojam i mentalitet „Istočnog pitanja“, za koji kaže da je „nastavio da živi i u XX stoljeću“, ističući da je homogenost nacionalnih država značila i eliminaciju muslimanskog dijela stanovništva. Nakon odluka s Berlinskog kongresa Bosna (i Hercegovina) je, uz junački otpor Bošnjaka, okupirana od austro-ugarske vojske. Time je započeto novo doba za Bosnu. Autor analizira odnos nove vlasti prema Bošnjacima, muslimanima, ali i njihovu reakciju na nove vlasti, te novi kulturno-civilizacijski krug u kojem su se našli, ističući da su ostavljeni u „nedoumici između tradicionalnih inercija i maglovitih perspektiva“. Nakon šoka i šutnje, temeljno pitanje koje se nametnulo bilo je iseljavanje, i to s vjerskog aspekta. Potom iznosi podatke o broju iseljavanja bosanskih muslimana od 1878. do 1918. godine ističući nemogućnost preciziranja brojeva, ali navodeći brojke u rasponu od 63.000 do 180.000 i 300.000 ljudi. Zatim prati podatke o pribježištima muslimana iz Bosne na području Sandžaka koji je i dalje bio pod osmanskom upravom te opisuje strateški i geopolitički značaj Sandžaka od 1878. do 1912. godine. Piše, nadalje, o naporima i metodama Porte u Kosovskom vilajetu oko zbrinjavanja „muhadžira“. Sagledava stanje u Sandžaku i među Bošnjacima nakon proglašenja aneksije Bosne i Hercegovine od Austro-Ugarske

monarhije 1908. godine te potezima koje je pravila Osmanska država, posebno zbog pojačanog iseljavanja muslimana iz Bosne. Na kraju, autor ističe značaj i posljedice balkanskih ratova, u kojim su se dogodila brojna kršenja međunarodnih konvencija i počinili strašni zločini, po muslimansko stanovništvo odnosno ostatke Osmanske države u jugoistočnoj Evropi.

Drugi dio knjige obuhvata 19 originalnih dokumenata o doseljenicima (muhadžirima) iz Bosne, Beograda i Loveča u toku 1878. godine, koji daju podatke o njihovom prihvatanju i zbrinjavanju, zatim dokumenti govore o troškovima opremanja i ukopa doseljenika (muhadžira) iz više balkanskih naselja.

U narednom poglavlju pod nazivom „Ostala dokumenta“, donesena su 43 dokumenta, najvećim dijelom iz druge polovice 19. stoljeća, koji govore o različitim temama: o odbрани Novog Pazara od austrijskog napada uz pomoć okolnih beglerbegova i njihovih vojnika; o naknadi vojnicima na dužnosti u Novom Pazaru; o transportu pšenice i žitarica iz Novog Pazara u sjenički hambar; o raznim službenim putovanjima, knjigovodstvenim uslugama i putnim troškovima u tu svrhu; o podmirivanju potrepštinama zatvore i zatvorenike u Sjenici, Kalkandeleni (Tetovu), Debru, Prizrenu, Novom Pazaru, Bijelom Polju i Prištini; o raznim uslugama, administrativnim potrebama i popravkama; o spis-kovima poštanskih konjanika iz Novog Pazara, Mitrovice i Bijelog Polja; te o sklapanju braka (vjenčanju). Na kraju je donesen i rječnik manje poznatih i stručnih termina. Za svaki dokument u knjizi je uvršten faksimil originala, transkripcija latinskim pismom i prijevod s osmanskog turskog na bosanski jezik.

Ovaj vrijedan naučnoistraživački, diplomatičko-paleografski i prevodilački poduhvat predstavlja temelj za nove historijske spoznaje balkanske prošlosti na kraju 19. i početku 20. stoljeća.